

НАУКОВА ШКОЛА О.Я. САВЧЕНКО

УДК 373.091:001.895

Л.М. Ващенко

ORCID id 0000-0002-6013-2414

ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У дослідженні обґрунтовано методологічні підходи до оцінювання результативності й ефективності змін у системі загальної середньої освіти; розкрито методи і процедури наукового підходу до аналізу інноваційного розвитку освіти; наведено приклади інтерпретації даних різних об'єктів аналізу.

Ключові слова: *інноваційний розвиток освіти, інноваційне середовище навчального закладу, управління інноваційними процесами, оцінювання та діагностування змін в умовах системної кризи.*

© Ващенко Л.М., 2017

«В освіті головні цінності — дитина й педагог,
здатний розвивати, захищати, оберігати її індивідуальність.
А звідси — центрованість на ідеях: людина — не засіб, а мета,
тому не дитину треба пристосовувати
до системи освіти, а школу до неї»

Олександра Савченко

Вступ. Широкомасштабні реформи загальної середньої освіти (ЗСО) на тлі соціально-економічної і політичної кризи загострили для загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) питання пошуку додаткових джерел їх розвитку. Під «додатковими джерелами» розуміємо не лише адміністративні нововведення чи здатність оптимізувати використання фінансових (матеріальних) надходжень. «Додаткові джерела» ми розглядаємо як концентрований згусток енергії (ідей, цінностей, волі, наполегливості тощо) працівників освіти, який активізує внутрішні ресурси людини-фахівця для максимальної реалізації свого професійного потенціалу та забезпечення прогресу як системи, так і окремого навчального закладу.

Особливою ознакою шкільної освіти останніх років стало збільшення масиву адміністративних новацій. Інноваційний рух педагогів, характерний для попередніх років, продукти інноваційних пошуків не отримують належної ресурсної підтримки з боку органів державного управління, ігноруються як факт позитивних трансформацій. Залишаються застарілими й організаційні струк-

тури, що унеможлиблює здійснення об'єктивного аналізу інноваційних процесів. Психолого-педагогічна, управлінська науки слабо вбудовані у практику сучасної освітньої системи. Результати наукових досягнень нерідко піддаються критиці й через відсутність адміністративних механізмів впровадження слабо втілюються у практику.

Академік О. Савченко в обґрунтуванні цінностей сучасної шкільної освіти влучно схарактеризувала цю проблему як проблему «експериментальної педагогіки, яка ще не сказала свого слова» [1].

Саме затребуваність нових ідей на тлі викликів сьогодення; розвиток нових якостей професійної компетентності педагогічних та управлінських кадрів у реалізації нововведень та здатності створювати нові продукти освітньої діяльності; перегляд інституційних спроможностей на науковій основі є тими новими підходами у визначенні місця та ролі шкільної освіти у суспільному житті. Загальноосвітні навчальні заклади, насамперед гімназії та ліцеї, як провідні (за характером та способами діяльності) ЗНЗ, повинні повернути собі право бути засновниками нового емпірич-

ного знання, головним суб'єктом у формуванні інноваційної культури свого району (міста), відродити почесний статус навчальних закладів інноваційного типу. Важливим чинником у формуванні нового образу школи є створення інноваційного середовища, з урахуванням викликів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Як зазначалося попередньо, основна частина сучасних нововведень мають адміністративний характер, оскільки декларуються і фінансуються «згори». Особливістю їх формулювання на рівні ідей є ігнорування суспільною думкою і встановлення статусу безальтернативних новацій як єдино можливих змін. Між тим і власне процес впровадження адміністративних нововведень нерідко супроводжується порушенням законів організації інноваційного процесу: аналіз стану і виявлення проблем здійснюється на основі довільної інтерпретації даних; пошук оптимальних ідей для подолання проблем і здійснення прориву в окремих сегментах системи не враховує альтернативні сценарії освітньої політики та набутий інноваційний досвід; порушується етапність реалізації новацій і застосування моніторингу для збору даних, їх оцінювання, виявлення ефективності змін та прозорості розгортання процесів; прогнозування подальшого розвитку освіти (ЗНЗ) на основі моніторингових даних як результативний і завершальний цикл процесу загалом рідко є предметом аналізу.

Отже, теорія і практика управління інноваційними процесами потребують насамперед наукового підходу до аналізу освітніх трансформацій, що охопили сучасну школу.

Окремі питання наукового аналізу змін в освіті на методологічному рівні обґрунтували такі науковці: О. Ляшенко (2011) щодо моніторингу якості освіти; О. Савченко (2012) щодо теорії контрольно-оцінювальної діяльності вчителя; Т. Лукіна (2011) щодо науково-методичних засад організації моніторингових досліджень якості шкільної освіти; Л. Хоружа (2010) щодо розвитку професійної компетентності вчителя та ін.

Методичні підходи до експертного оцінювання навчально-виховної діяльності закладів інноваційного типу розроблено О. Боднар (2007); методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти аналізувала Л.С. Ващенко (2011); метод семантичного диференціалу для обчислення ефективності змін запропонував Ю. Жук (2011) тощо.

У своїй роботі ми також враховували результати зарубіжних досліджень, в яких обґрунтовуються окремі питання аналізу управління інноваційними процесами в сучасних організаціях, що розвиваються. Серед таких: нові підходи в методології діагностики і подоланні кризи управління І. Адзіеса; ідеї М. Барбера, К. Донеллі, С. Різві про майбутню освіту для підготовки інновацій-

ного покоління, заснованої на вивірених методах та здатності системи до інновацій; е-дидактика М. Чошанова як новий погляд на теорію навчання в епоху цифрових технологій та їх інтеграції з інженерією; теорія розвитку творчості як генератора інновацій Т. Силінг тощо.

Враховуючи результати досліджень названих авторів, спираючись на багаторічну практику керування інноваційними процесами на рівні регіонального, інституційного управління; підготовки керівних кадрів державної служби та педагогічних працівників, нами обґрунтовано методологію і розроблено методику аналізу інноваційного середовища, що може бути придатною для проведення вимірювань об'єктів системи ЗСО різних рівнів.

Інноваційне середовище освіти (освітньої організації, навчального закладу) ми розглядаємо як комплекс внутрішніх потенційних умов, здатних у своїй цілісності забезпечити якість освітньої діяльності та її результати, а також факторів зовнішнього безпосереднього (опосередкованого) впливу (тиску) на інноваційні процеси та їх наслідки.

Факторами зовнішнього впливу на інноваційні процеси в освіті (освітній організації, навчальному закладі) є основні компоненти суспільної системи: політичний, соціальний, економічний, технологічний, культурний, екологічний. *Фактори внутрішнього інноваційного середовища:* стратегічна спрямованість освіти (освітньої організації, ЗНЗ); професійна діяльність колективу; інформаційна насиченість процесів та широта охоплення інформаційно-комунікаційними технологіями; узгодженість дій зі всіма елементами внутрішньої системи освіти (освітньої організації, ЗНЗ) та факторами зовнішнього середовища; формалізованість інноваційних процесів; упорядкованість; соціально-культурна ідентичність змін із суспільними та родинними цінностями, їх активність [4].

Як свідчить практика, впровадження нововведень зазвичай відбувається без попереднього аналізу стану діяльності системи чи елемента системи, що підлягає зміні. Відсутність такого аналізу не дає змоги об'єктивно виявити проблемні точки для змін, сформулювати нову ідею, виробити реальний план дій відповідно до наявних ресурсів. Нерідко здійснення аналізу супроводжується виключно демонстрацією статистичних даних, при цьому інтерпретація останніх формулюється необ'єктивно і залежить від бажання ініціаторів змін максимально наблизити їх до своїх ідей.

Тому незалежно від рівня впровадження інновацій важливо здійснювати аналіз факторів зовнішнього впливу на інноваційні процеси та внутрішніх чинників інноваційного середовища, щоб *виявити виклики* до якості шкільної освіти та її ресурсів. Лише такий підхід є основою

для побудови майбутньої системи, освітньої організації, навчального закладу.

Детальніше схарактеризуємо фактори зовнішнього впливу.

Політичним фактором зовнішнього впливу на інноваційні процеси є відповідні політичні сили, які впливають або визначають характер і способи діяльності безпосередніх учасників освітнього процесу. Розгортання освітніх реформ засвідчує, що зміни політичного контексту країни стають передумовою змін розвитку шкільної освіти, освітньої організації, навчального закладу. Такий вплив (тиск) політичних сил може бути тривалим у часі, не завжди прогнозованим і очікуваним педагогічною громадою та суспільством.

Негативні наслідки політичного тиску на шкільну систему полягають у тому, що порушується системний і послідовний характер освітніх реформ, педагогічні працівники перебувають як у стані постійного очікування й невизначеності, так і у стані психологічного дискомфорту. Таким чином нівелюється креативний підхід до професійної діяльності.

Несприятливо політичні зміни позначаються як на державному, регіональному, так і на інституційному управлінні. Воно поступово втрачає свою продуктивну дієву силу. Професійна компетентність керівників підміняється їхньою політичною заангажованістю і стає головним індикатором при їхньому відборі на посади та під час виконання посадових обов'язків.

Основними механізмами подолання політичного тиску на шкільну систему освіти для проведення ефективних змін можуть бути:

— скасування поняття «освітня послуга» в нових законах та законопроектах, що унормовує практику фінансових внесків за навчання в експериментальних класах, при цьому суперечить ст. 53 Конституції України;

— обґрунтування кваліфікаційних вимог (своєрідні стандарти професійної компетентності) до керівників освіти різних рівнів і типів навчальних закладів; керування ними під час добору кандидатів на посади; надання переваги фахівцям з високим інноваційним потенціалом;

— розроблення і прийняття нормативно-правових документів щодо відбору, підготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів шкільної освіти; встановлення норми залежності між їхньою професійною компетентністю та кар'єрним зростанням;

— заборона використовувати учасників освітнього процесу у політичних акціях, конкурсах з політичним контентом та виборчих кампаніях;

— здійснення добору змісту навчання школярів на основі історичної об'єктивності, науково обґрунтованої доцільності, з урахуванням технологічних викликів.

Окремі позиції фактору політичного тиску на освіту були проголошені нами ще кілька років тому, але залишаються актуальними й донині, що й засвідчує об'єктивність аналізу цього сегмента [2, 79].

Фактор соціального впливу суспільної системи на інноваційні процеси в ході аналізу є тим індикатором, що відображає рівень турботи держави через органи влади за реалізацію конституційних гарантій щодо всіх учасників освітнього процесу. Результати дослідження цього фактору дають змогу отримати об'єктивні дані про:

— відповідність забезпечення педагогічних працівників заробітною платнею, достатньою для гідного життя їхніх сімей, відпочинку тощо, а також цільову доплату за здійснення інноваційної (експериментальної) діяльності;

— узгодженість соціальних гарантій українських освітян з доходами зарубіжних колег;

— адекватність дій державних органів управління освітою згідно з демографічними змінами в країні (насамперед стосується прийняття безальтернативних рішень щодо оптимізації мережі навчальних закладів; концентрації якісних ресурсів лише в окремих школах як опорних тощо);

— запити громадян щодо якості нововведень у шкільній освіті, діяльності органів управління та ЗНЗ тощо.

Для прикладу, важливим показником аналізу соціального фактору впливу на інноваційні процеси є оптимізація ЗНЗ. Вочевидь, центральні органи управління освітою ставлять за мету скоротити витрати на малокомплектні школи, об'єднуючи їх в освітні округи і концентруючи основні ресурси в опорній школі. Турбуючись лише про економічну складову цієї проблеми, влада не передбачила фактор готовності дитини щоранку вирушати до школи автобусом о 6.30, оскільки до 8.30 шкільний автобус повинен заїхати ще в кілька сіл і забрати інших дітей. За нашими спостереженнями, навіть дітям сільської місцевості такий режим дня є досить обтяжливим. Перифразуючи академіка О. Савченка, зазначимо: центруючись на ідеях, дуже важливо не забути, що головною метою змін є забезпечення комфорту учня.

Прикладом неузгодженості запитів освітян на соціальний захист є співставлення доходів від професійної діяльності українських педагогів з доходами колег інших країн. Так, за даними ОЕСР (2015), найвища річна зарплата вчителів і директорів шкіл у Європі становила: в Данії 63 467 євро, в Норвегії — 58 923 євро, в Німеччині 52 137 євро. У переліку з іншими європейськими країнами Україна перебуває на останньому місці з річними доходами педагогів 2 186 євро. Крім того, доходи українських педагогів упродовж останніх років (після потужної інфляції) жодного разу не були індексовані.

Оскільки інноваційний вид діяльності вимагає від фахівця великих витрат внутрішніх ресурсів, він має бути належно оцінений. Вочевидь це може бути доплата до основної ставки як за стаж роботи, кваліфікацію тощо.

Аналіз *економічного фактору* впливу дає змогу оцінити фінансово-технологічні ресурси шкільної освіти та адміністративну підтримку державою педагогічних ініціатив. Індикаторами є:

- наявність асигнувань у державному бюджеті на зміни в системі ЗСО;

- раціональне використання існуючого ринку новацій;

- наявність інфраструктури з науково-методичного та організаційного супроводу змін та його ресурсне забезпечення;

- гнучке, оперативне, відкрите державне адміністрування нововведень у системі ЗСО;

- організація наукового супроводу з експертизою, оцінюванням та висновками щодо поширення результатів інноваційного продукту.

Проблеми фінансової підтримки змін у навчальних закладах існують від періоду активного інноваційного руху в Україні (90-ті роки минулого століття) і донині. Оскільки інноваційні процеси перебувають поза межами інтересів органів управління освітою, то й формування бюджетів не супроводжувалося виробленням єдиних спільних цілей щодо розподілу коштів. Тож склалася негативна тенденція фінансування інноваційних проектів і програм батьками.

Встановлено, що залишена у спадщину проблема хаотичного й необґрунтованого планування змін нині взагалі ігнорується, якщо педагогічні ініціативи не узгоджені з нововведеннями адміністративного типу. Останні залишаються єдиними, що визначають шкільні реформи в країні. Тому негативними рисами інноваційних трансформацій шкільної системи стають:

- впровадження зарубіжних моделей без їх інтерпретації в українське освітнє середовище;

- використання кредитів міжнародних організацій з настійними рекомендаціями змін;

- відсутність інфраструктури на всіх рівнях управлінської вертикалі, яка була б здатною забезпечувати результативність змін;

- неузгоджена діяльність між різними структурами у межах вертикальної та горизонтальної взаємодії, що унеможлиблює вироблення цілісної стратегії розвитку ЗСО та окремого ЗНЗ зокрема.

Цю позицію засвідчили результати аналізу статистичних даних МОН України від 20.09.2013 р. про інноваційну активність шкільної освіти. Зокрема, нами встановлено, що її інноваційний потенціал виглядає достатньо непрезентабельно. Високого рівня досягають лише 7,4 % регіонів від їх загальної кількості; достатній рівень відсутній (0,0 %); значна частка (70,4 %) — показники низького рівня інноваційної активності; 11,1 %

регіонів свідчать про недостатній рівень. Десята частина областей (11,1 %) взагалі не здійснює інноваційну діяльність.

Порівнюючи описані дані із сучасним періодом шкільних реформ, зазначаємо, що інноваційна активність стала атрибутом діяльності центральних органів виконавчої влади, які ініціюють зміни «згори» безальтернативно та підпорядковують нововведення єдиній політико-адміністративній лінії. Відстороненість державних органів управління освітою від регулювання інноваційних процесів як виразу педагогічної творчості нівелює сам рух інноваційної діяльності педагогічних працівників, учених; унеможлиблює реальну ресурсну підтримку таких ініціатив; не забезпечує узгодженості новацій адміністративного та педагогічного типів.

За результатами аналізу економічного фактору впливу на інноваційні процеси в системі ЗСО можна дійти таких висновків:

- нормативно-правова база недостатньо повно відображає потреби управління інноваційними процесами в країні;

- держава не підтримує інноваційну педагогічну діяльність ресурсами належної якості; значна частка проектів упродовж багатьох років стають суто комерційними і фінансуються батьками;

- не визначена структурно-організаційна система управління інноваційними процесами в межах адміністративної ієрархії;

- відсутня тематика обговорення питань інноваційного характеру на колегіях МОН України та регіональних управліннях;

- відсутня система оцінювання результатів інноваційних трансформацій шкільної освіти;

- планування освітньої політики здійснюється за межами інтересів інноваційно активної педагогічної спільноти та результатів її інноваційної діяльності.

Особлива роль в інноваційних процесах шкільної освіти належить *культурному середовищу*. Логічно «вбудований» у культурний простір суспільства інноваційний освітній продукт здатний гармонізувати його, оновити формами і змістом як професійне, так і особистісне життя людей. При цьому важливо зауважити, що характеристики культурного середовища навчального закладу повинні бути наближеними до цінностей і культури тих родин, діти яких там навчаються. Неузгодженість культурних пріоритетів між родиною і школою «розмиває» ціннісні орієнтири дитини; несприятливо позначається на стосунках з дорослими через їх різницю в поглядах на події, явища; врешті, деформує психіку дитини.

Згідно з нашими дослідженнями, культурне середовище шкільної освіти нині стало тим фактором, що розділило навчальний заклад і родину. Радикальна налаштованість органів державної

влади вступила в конфлікт із ціннісними перевагами багатьох родин, їхньою історичною пам'яттю, культурою, способом і сенсом життя. Показово, що серед інноваційної тематики відсутні програми виховної спрямованості, культури творчого змісту тощо. Для відновлення порозуміння між учасниками освітнього процесу в питаннях формування культурних цінностей, здатних об'єднати інтереси кожного суб'єкта, необхідно відмовитися від радикальних заяв, дій та вибрати еволюційний рух розвитку сучасної школи на засадах доказової педагогіки.

Екологічний компонент зовнішнього середовища важливий з точки зору впливу на формування у школярів особливого ставлення до екосистем, складовою яких є людина; усвідомлення взаємозалежності індивіда від природного середовища; встановлення комфортного клімату в навчальних закладах та освітніх установах.

Аналізуючи роль екологічного компонента на розвиток дітей, ми звернули увагу, що значна частина навчальних закладів (насамперед тих, що розташовані в містах) мало використовують власні матеріально-технічні можливості (присадібні ділянки, парники, шкільну територію тощо) для розширення школярам можливостей практично застосовувати знання щодо вирощування рослин, квітів, створення ландшафтного дизайну навчального закладу. На жаль, проблематика цього компонента не використовується і в інноваційних проектах (програмах).

Натомість спільна діяльність школярів та педагогічного колективу у вирішенні екологічних проблем близького всім їм середовища може стати умовою розвитку в них навичок естетичного впорядкування, найсильнішим фактором формування любові до природи й усвідомлення потреби турботи про неї.

Попередньо ми зазначали про те, що основними індикаторами аналізу інноваційного середовища шкільної освіти є зовнішні фактори впливу та внутрішні умови. Складові *внутрішнього інноваційного середовища* побудовані нами на основі теорії середовищного підходу В. Ясвіна [4, 275–292]. Результати аналізу окремих із них пропонуємо нижче.

Стратегічна спрямованість інноваційного середовища визначає перспективи стратегії розвитку як системи ЗСО, так і її окремих інституцій; залучення керівних, педагогічних кадрів до продукування, реалізації нововведень, оцінювання нових продуктів своєї творчої професійної діяльності. Основними показниками стратегічної спрямованості освіти є:

- наявність програми розвитку системи ЗСО (організації, ЗНЗ) та інноваційних проектів;
- наукове обґрунтування стратегій розвитку, а також новацій адміністративного і локального типів;

— впровадження форм роботи з управлінськими та педагогічними колективами як з організаціями — експериментальними об'єктами;

— встановлення стабільного соціального партнерства освітніх організацій з органами державної влади й управліннями освітою, наукових сил для підтримки нових ідей і трансферу інноваційних продуктів у практику.

Попри очевидні вимоги щодо визначення стратегічних перспектив галузевого розвитку, практика свідчить, що стратегічні наміри освіти здебільшого описуються у річних планах робіт з традиційною структурою організації, переліком календарних заходів та політичних акцій. Навіть навчальні заклади з високим рівнем домагань, як-то: гімназії, ліцеї, спеціалізовані школи, рідко використовують науковий потенціал своїх регіонів для вироблення й обґрунтування перспективних стратегій.

Професійна діяльність суб'єктів інноваційного середовища виявляється в інноваційній компетентності педагогічних та керівних кадрів освіти забезпечувати зміни. Основними показниками їхньої інноваційної компетентності є:

- вміння продукувати нові ідеї, бути креативними;
- здійснювати добір і впроваджувати нові підходи до змісту, форм, методів навчання школярів та роботи з кадрами;
- забезпечувати чіткість і послідовність в організації процесу розгортання нововведень;
- здійснювати самооцінювання та самоконтроль власної інноваційної діяльності та колективного інноваційного пошуку.

Оскільки важливим показником професійності інноваційного середовища є налагоджена система підготовки педагогічних та керівних кадрів до діяльності в умовах змін, звернемося до результатів нашого аналізу щодо забезпечення цього компонента. Як зазначалося попередньо, особлива роль в інноваційних процесах має належати гімназіям і ліцеям. Здійснений нами аналіз свідчить про таке.

У ЗНЗ цього типу залишаються працювати досвідчені вчителі, з високим професійним статусом і кваліфікацією. Офіційна статистика свідчить про «старіння» професійних кадрів, що, на наш погляд, необхідно інтерпретувати з двох позицій. Щодо першої, то безумовним залишається факт відсутності інтересу у молодих людей до педагогічних професій. Оскільки на недостатньому рівні відбувається процес кадрового оновлення, нерідко у ЗНЗ працюють до 70 % педагогів віком від 50 і старше.

З іншого погляду, наявність такого вікового складу саме в гімназіях та ліцеях свідчить здебільшого про високий рівень фахового потенціалу. Крім іншого, батьки для своїх дітей також надають перевагу репетиторам «у віці».

Під час оцінювання рівня інноваційного середовища ЗНЗ в окремих регіонах України було встановлено, що якість освіти корелюється з репетиторством педагогів: чим більша кількість надання репетиторських послуг, тим вищий рівень якості освіти у навчальному закладі. Порівнюючи дані середніх і старших класів, була також відмічена ця тенденція, оскільки основний масив репетиторських занять здійснюється в 10–11 кл. під час підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Слід зазначити, що через високі інфляційні процеси, відсутність індексації заробітної платні репетиторство стає додатковим джерелом доходів учителя.

Також встановлено, що педагогічні працівники ЗНЗ, в яких апробуються нові ідеї (здійснюється експериментальна діяльність), мають низький рівень обізнаності про зміни, що відбуваються в системі шкільної освіти (зокрема, про концепцію нової школи тощо), нерідко навіть про експериментальну програму, в реалізації якої беруть участь. З'ясовано, що адміністрація слабо підготовлена у забезпеченні супроводу інноваційних процесів, відстеженні ризиків, їх коригуванні, опікуванні розвитком інноваційної компетентності педагогічного колективу.

Інформаційна насиченість інноваційного середовища та широта охоплення інформаційно-комунікаційними технологіями характеризує наявність повноцінної бази інформаційних ресурсів, рівень доступу до них суб'єктів освіти, здатність максимального використання у професійній діяльності.

За результатами нашого дослідження встановлено, що інформаційні ресурси ще не стали оперативним засобом у професійній діяльності педагогічних працівників та керівних кадрів освіти. Так, значна частина освітян для спілкування із суспільними групами надає перевагу соціальним мережам. Натомість робота сайтів, особливо районних департаментів освіти і ЗНЗ, слабо розвинена, не насичена інформаційними матеріалами інноваційної проблематики. На сайтах державних установ національного та регіонального рівнів не ведеться статистика, відсутні звітні матеріали з використання бюджетних ресурсів.

Більшість ЗНЗ користується застарілою технікою. Низька швидкість інтернет-провайдерів не дає змоги вчителям користуватися інтернет-ресурсами на уроках. Крім того, науково-методичними службами не опрацьовані методики роботи вчителя з використанням різних видів інформаційних ресурсів. У зв'язку з цим вчителі нерідко захоплюються візуальною частиною всупереч основній меті освіти — навчати дитину, а не розважати її.

Крім технологічних засобів помітно знизився рівень формування науково-методичних фондів,

фахових видань тощо. Через низьку мотивацію вчених і методичних працівників у підготовці таких матеріалів, високу собівартість друку література професійного характеру не надходить до шкіл. Тому з окремих дисциплін вчителі змушені послуговуватися навчальними матеріалами зарубіжних видавництв. Зазначимо, що на інформаційній насиченості негативно позначилася і заборона МОН України використовувати додаткову літературу для школярів без рекомендації національного органу управління.

За нашими спостереженнями, освітня галузь недостатньо використовує інформаційні ресурси для оприлюднення своїх намірів і звітів про власну діяльність у засобах масової інформації. Це негативно позначається на формуванні іміджу освіти, органів управління, загальноосвітніх навчальних закладів.

З метою отримання об'єктивних даних про стан інноваційного розвитку загальної середньої освіти рекомендуємо такий порядок здійснення його аналізу на основі середовищного підходу:

I етап — збір та інтерпретація даних про фактори зовнішнього впливу.

II етап — збір та інтерпретація даних про фактори внутрішнього впливу.

III етап — встановлення об'єктивних викликів, виявлення проблемних точок розвитку, графічне оформлення всіх даних.

IV етап — обґрунтування висновків щодо рівня і характеру інноваційного середовища окремого ЗНЗ чи освітньої організації та інноваційного розвитку освіти загалом.

V етап — прогнозування можливих сценаріїв інноваційного розвитку освіти.

Висновки. На підставі здійсненого нами дослідження щодо результативності та ефективності змін у системі ЗСО на різних рівнях (національному, регіональному, місцевому, інституційному) та інституційної спроможності до формування інноваційного середовища виявлено проблеми наукового аналізу інноваційного розвитку освіти. Основними із них є такі:

— наявність слабкої нормативно-правової бази для здійснення інноваційної діяльності;

— нормативно-правова невизначеність щодо інтелектуальної власності продуктів науково-прикладних досліджень і розробок інноваційного характеру;

— відсутність інфраструктури для організаційної, науково-методичної підтримки соціально-педагогічних ініціатив;

— недостатньо обґрунтована методологія та не розроблена методика оцінювання продуктів інноваційної діяльності;

— слабкі зв'язки між науковими та освітніми організаціями, органами управління, шкільною практикою у розробці, експериментальній перевірці та обґрунтуванні нового досвіду;

— низька якість соціально-педагогічних ініціатив, відсутність їх об'єктивного аналізу та механізмів фінансової підтримки з боку влади;

— низька активність і незатребуваність системою ЗСО кваліфікованих наукових ресурсів для дієвого інноваційного прориву.

За нашим переконанням, подолання цих та інших проблем дасть змогу отримувати об'єктивні дані про зміни в освіті, здійснювати прогнозування інноваційного розвитку галузі з урахуванням альтернативних підходів і сценаріїв.

ДЖЕРЕЛА

1. Савченко О. Цінності сучасної шкільної освіти // Виступ на Круглому столі «Вектори розвитку сучасної педагогіки: діалог теорії і практики», 11 травня 2017 р. / О. Савченко.
2. Інноваційна модель розвитку закладів післядипломної педагогічної освіти: організація навчального процесу: посібник. — Вид. 2-ге, доопр. / за наук. ред. Л.М. Ващенко. — К.: 2014. — 206 с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О.Я. Савченко. — К.: Грамота, 2012. — 504 с.
4. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія / Л.М. Ващенко. — К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. — 380 с.
5. Адизес І. Как преодолеть кризисы менеджмента. Диагностика и решение управленческих проблем / Ицхак Калдерон Адизес. — 2-е изд.; пер. с англ. Н. Брагиной. — М.: Манн, Иванов и Фербер, 2015. — 320 с.
6. Макаркин Н.П. Об условиях инновационного развития / Н.П. Макаркин. — М.: Экономика, 2013. — 148 с.
7. Michael Barber, Katelyn Donnelly, Saad Rizvi. Oceans of innovation. The Atlantic, the Pacific, global leadership and the future of education. — L.: Institute for Public Policy Research, August, 2012. — P. 77.

REFERENCES

1. Savchenko O. (2017). Tsinnosti suchasnoi shkilnoi osvity [Values of Modern School Education]. Vystup na kruhloму stolі «Vektory rozvytku suchasnoi pedahohiky: dialoh teorii i praktyky», 11 travnia 2017 r. (in Ukrainian).
2. Innovatsiina model rozvytku zakladiv pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity: orhanizatsiia navchalnoho protsesu: posibnyk. (2014). [Innovative Model of Institutional Development of Pedagogical Education of Adults: Organization of Educational Process]. Vyd. 2-he, doopr., za nauk. red. L.M. Vashchenko. K., 206 s. (in Ukrainian).
3. Savchenko O.Ya. (2012). Dydaktyka pochatkovoї osvity: pidruchnyk [Didactics of Primary Education]. K., Hramota, 504 s. (in Ukrainian).
4. Vashchenko L.M. (2005). Upravlinnia innovatsiinymy protsesamy v zahalній serednii osviti rehionu: monohrafiia [Managements by Innovative Processes in the System of Secondary Education of Region: monograph]. K., Vydavnyche obiednannia «Tyrazh», 380 s. (in Ukrainian).
5. Adizes I. (2015). Kak preodolet krizisy menedzhmenta. Diagnostika i resheniie upravlencheskikh problem [How to Solve the Mismanagement Crisis. Diagnosis and Treatment of Menegement Problems]. 2-e izd.; per. s angl. N. Braginoi. M., Mann, Ivanov i Ferber, 320 s. (in Russian).
6. Makarkin N.P. (2013). Ob usloviiakh innovatsionnogo razvitiia [About the Terms of Innovative Development]. M., Ekonomika, 148 s. (in Russian).
7. Michael Barber, Katelyn Donnelly, Saad Rizvi. (2012). Oceans of Innovation. The Atlantic, the Pacific, Global Leadership and the Future of Education. L., Institute for Public Policy Research, August, 2012. P. 77.

Ващенко Л.Н.

**ПРОБЛЕМЫ НАУЧНОГО АНАЛИЗА ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

В исследовании обоснованы методологические подходы к оцениванию результативности и эффективности изменений в системе общего среднего образования; раскрыты методы и процедуры научного подхода к анализу инновационного развития образования; приведены примеры интерпретации данных разных объектов анализа.

Ключевые слова: инновационное развитие образования, инновационная среда учебного заведения, управление инновационными процессами, оценивание и диагностирование изменений в условиях системного кризиса.

Liudmyla Vashchenko

**PROBLEMS OF SCIENTIFIC ANALYSIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF GENERAL SECONDARY EDUCATION**

The study substantiates methodological approaches to assessing the effectiveness of changes in the system of general secondary education; the methods and procedures of a scientific approach to the analysis of innovative development of education are disclosed; examples of interpretation of data from different analysis objects are given.

Key words: innovative development of education, innovative environment of educational institution, management of innovation processes, assessment and diagnosis of changes in conditions of systemic crisis.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2017

Прийнято до друку 01.09.2017